

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

Katedra pedagogiky a psychologie

**Poslechová činnost v estetické výchově dětí
předškolního věku
Bakalářská práce**

České Budějovice 2011

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karel Daňhel

Vypracovala:

Barbora Mrňáková

Anotace

Poslechové činnosti

Teoretická část se zabývá možnostmi hudební výchovy jako estetické disciplíny při kultivaci a rozvoji vnímání, prožívání a vlastní tvorby dítěte předškolního věku.

V praktické části je pomocí vybraných poslechových skladeb zpracován zásobník činností vhodných pro využití v mateřské škole. Cílem bylo ukázat na možnosti využití vážné hudby v předškolním vzdělávání.

Abstract

Activities of listening

The main aim of the bachelor thesis is to show the possibilities how to use the classic music in the pre-school education.

The theoretical part of the thesis engages in possibilities of the music education as an aesthetic discipline during the cultivation and the development of a reception, an experience and a proper creation of children in a pre-school age.

In the practical part there is, with the aid of chosen compositions for a listening, compiled a list of activities suitable for the use in a nursery school.

Děkuji panu Mgr. Karlu Daňhelovi za odborné vedení
při zpracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Klatovy 30. března 2011

.....

Podpis

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 POSTAVENÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	2
2. 1 Úkoly hudební výchovy	2
2. 2 Současné pojetí hudební výchovy	2
2. 3 Obsah hudební výchovy v mateřské škole	3
2. 4 Postavení hudební výchovy v systému komplexní estetické výchovy	4
2. 5 Hudební vývoj dítěte předškolního věku	5
3 ÚLOHA POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ V SOUČASNÉM POJETÍ HV V MŠ ..	8
4 SOUBOR HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	10
4. 1 Činnosti pěvecké	10
4. 1. 1 Písnička a pěvecké činnosti.....	10
4. 1. 2 Práce s písní.....	12
4. 2 Instrumentální činnosti	13
4. 2. 2 Názvy not.....	13
4. 2. 3 Nástroje bicí rytmické.....	14
4. 2. 4 Samoznějící nástroje.....	15
4. 2. 5 Nástroje bicí melodické.....	15
4. 2. 6 Strunné nástroje.....	15
4. 2. 7 Dechové nástroje.....	16
4. 3 Hudebně pohybové činnosti	17
5 POSLECHOVÉ ČINNOSTI	19
5. 1 Metody poslechu	20
5. 1. 2 Poslechová skladba.....	20
5. 1. 3 Přístup k poslechové skladbě.....	21
5. 1. 4 Poslechové činnosti pro nejmladší věkovou skupinu.....	21
5. 1. 5 Poslechové činnosti pro střední věkovou skupinu.....	22
5. 1. 6 Poslechové činnosti v nejstarší věkové skupině.....	22

5. 2 Způsoby práce s poslechovou skladbou.....	23
5. 2. 1 Práce s poslechovou skladbou Já jsem muzikant.....	23
5. 3 Hluk.....	25
5. 3. 1 Rytmus a tempo.....	26
5. 3. 2 Hudební doprovod písní.....	27
5. 4 Melodie.....	27
5. 4. 1 Dynamika.....	28
5. 4. 2 Barva.....	29
5. 4. 3 Forma skladby.....	29
5. 5 Poslouchat hudbu je důležité.....	30
5. 5. 1 Jak naučit děti poslouchat hudbu.....	30
5. 5. 2 K čemu nám mohou sloužit písničky.....	31
5. 5. 3 Práce s písničkou.....	31
6 HUDEBNÍ ZNALOSTI UČITELKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	33
7 VLIV POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ NA HODNOTOVOU ORIENTACI DĚTÍ.....	34
7. 1 Rodina.....	34
7. 2 Dotazník.....	35
8 SEZNAM POSLECHOVÝCH SKLADEB PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	39
9 PRAKTICKÁ ČÁST – VYUŽITÍ VÁŽNÉ HUDBY V MATEŘSKÉ ŠKOLE....	41
9. 1 Lidová píseň.....	41
9. 1. 1 Práce s hlasem.....	41
9. 1. 2 Pohyb.....	42
9. 1. 3 Dramatická činnost.....	42
9. 1. 4 Výtvarné činnosti.....	43
9. 1. 5 Cíle.....	43
9. 2 Umělá píseň.....	44
9. 2. 1 Dramatická činnost.....	44
9. 2. 2 Pohybové činnosti.....	44

9. 2. 3 Klidové činnosti.....	45
9. 2. 4 Výtvarné činnosti.....	45
9. 2. 5 Cíle.....	45
9. 3 Poslech reprodukováných skladeb - Symfonická skladba.....	45
9. 3. 1 Pohybová činnost.....	45
9. 3. 2 Pohybové hry.....	45
9. 3. 3 Zapojení fantazie.....	46
9. 3. 4 Výtvarná činnost – muzikoterapie.....	46
9. 3. 5 Cíle.....	46
9. 4 Symfonická báseň.....	47
9. 4. 1 Ranní cvičení.....	47
9. 4. 2 Hudební pohybová hra.....	47
9. 4. 3 Hra „Na kapelu“.....	47
9. 4. 4 Muzikoterapie.....	48
9. 4. 5 Cíle.....	48
9. 5 Symfonická skladba.....	48
9. 5. 1 Využití smyslů.....	48
9. 5. 2 Dramatická činnost.....	49
9. 5. 3 Paměťová hra.....	49
9. 5. 4 Výtvarná činnost.....	49
9. 5. 5 Cíle.....	49
9. 6 Opera.....	50
9. 6. 1 Pohybová činnost.....	50
9. 6. 2 Relaxace.....	50
9. 6. 3 Porovnávání.....	50
9. 6. 4 Tanec.....	50
9. 6. 5 Pohybová hra „Na čarodějnici“.....	50
9. 6. 6 Cíle.....	51
10 ZÁVĚR.....	52
LITERATURA	53
PŘÍLOHY.....	54

1 ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila o využití vážné hudby, především poslechových činností, při práci s dětmi předškolního věku. Již od dětství jsem navštěvovala základní uměleckou školu, a proto pro mě byla práce s hudební tematikou jasnou volbou.

V první části bakalářské práce se věnuji úkolům hudební výchovy, celkovému obsahu hudební výchovy a především hudebnímu vývoji dětí již od narození. Hudební vývoj je samozřejmě individuální, ale v této části lze zjistit, jak můžeme u dětí jejich hudební vývoj podpořit.

Ve druhé části předkládám možnosti práce s prvními třemi hudebními činnostmi, jež jsou v mateřské škole hojně využívány, tedy činnosti pěvecké, důraz je zde kladen na práci s písněmi, činnosti instrumentální, ve kterých je vyzdvihována zejména práce s rytmickými nástroji, a činnosti hudebně pohybové, obsahující především pohyb a taneční hry.

Poslechovými činnostmi se zabývám ve třetí části bakalářské práce. Popisuji zde různé metody práce s poslechovými skladbami, vybranými hudebními i nehudebními složkami, vše v závislosti na věku dětí.

Ve čtvrté části bakalářské práce jsem vypracovala dotazník pro rodiče, v němž jsem chtěla zjistit jejich postoj k hudební výchově, resp. zpěvu, poslechu písní či tanci.

V praktické části práce předkládám seznam poslechových skladeb a k vybraným skladbám přiřazené vhodné činnosti, jež lze využít v mateřské škole.

2 POSTAVENÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

2.1 Úkoly hudební výchovy podle Jana Budíka

Hudební výchova se zabývá klíčovými otázkami, jak otevírat dětem cestu k hudbě, odhaluje zákonitosti těchto procesů a určuje zásady hudebněvýchovné práce. Zároveň pomáhá konkretizovat funkční využívání hudebněvýchovných metod a organizačních forem v rozmanitě uspořádaném pedagogickém procesu se snahou o všestrannou objektivitu, estetickou působivost a pedagogickou účinnost ve všech hudebně estetických a kulturně vzdělávacích činnostech. Usiluje o účinné rozvíjení hudebních schopností dětí, o probouzení jejich estetických zájmů, postojů a tvořivých přístupů k hudbě. Směřuje k úspěšnému osvojování přiměřených hudebních dovedností dětí, k třibení jejich estetického citění i hudebně kulturních návyků.

Děje se tak dvěma směry: hudební výchovou školní (plánovitě organizovanou) a výchovou mimoškolní (zájmy dětí, rodina, média apod.) Je však třeba usilovat, aby oba hudební proudy tvořily jednotný, vnitřně diferencovaný proces, vzájemně se doplňující i ovlivňující. To znamená, že škola by se měla zajímat, jaké mimoškolní vlivy v této oblasti na dítě působí, aby jich pak mohla vhodně využívat.

2.2 Současné pojetí hudební výchovy

Hudba člověka ovlivňuje již od raného dětství. Dítě slyší od narození, a proto se učí poslouchat nejprve zvuky, hlasy a posléze i celý hudební komplet. Učí se hudebně slyšet, hudebně se vyjadřovat, hudebně myslet, porozumět hudebnímu vyjádření a citově je prožívat. Tím se stává citlivějším, ušlechtilejším, vůči světu otevřenějším, niterně bohatším. Tyto schopnosti a vlastnosti chceme v dětech probouzet a rozvíjet, protože tím spoluvytváříme základ budoucí harmonicky vyrovnané osobnosti. Hudba je přístupná přirozené vnímavosti každého dítěte – souborem svých zvukových podnětů, hudebně estetických zážitků, hudebních činností, her, včetně her s prvky hudebně

tvořivými, jež radostně rozněcují přímo podstatu dětské osobnosti. Jde o probuzení smyslu dítěte pro hudbu, smyslu pro krásu – pro krásu bohatého života.

Pouhé zvuky vzbuzují v dítěti zvědavost a to vede k tomu, že i další práce s hudbou přináší dětem potěšení – především formou nejrůznějších dětských her.

Hudba má vliv i na dětskou psychiku – dítě lépe ovládá motoriku, experimentuje s hudebními prostředky, může si vymýšlet svou vlastní melodii, kterou si pobrukuje. Na psychiku dítěte však hudba může působit ještě výrazněji: aktivizuje celou jeho citovou sféru, všechny smysly, je schopna v dětském posluchači vyvolávat emocionální odezvu, fantazii a představivost.

Hudební sluch, který má prvořadou důležitost, rozvíjíme všemi hudebními činnostmi, tedy pěveckými, instrumentálními, poslechovými i hudebně pohybovými. Učíme-li děti pozorně vnímat, rozlišovat a porovnávat rozmanité hudební podněty, podporujeme tím vydatně i rozvoj jejich posluchačských dovedností. Jestliže děti projevují stálou potřebu hudby, je to důkaz, že jsou na správné cestě a že jsou dobře vedeny.

Charakteristickým rysem nového pojetí hudební výchovy je důraz na aktivitu dětí, na strukturu rozmanitých hudebních činností. Cílem výchovně vzdělávací práce je rozvoj osobnosti dítěte a ne samoučelná činnost. Hudební výchova se výrazněji zapojuje do proudu komplexní estetické výchovy, užívá především takových metod a forem práce, které uvolňují spontaneitu dítěte, individuální i kolektivní aktivitu, fantazii a tvořivost.

2.3 Obsah hudební výchovy mateřské školy

Slyšíme-li termín hudební výchova, vybaví se nám především zpěv a práce s ním. Zpěv je v hudební výchově nejdůležitější, ale také činnost nejnáročnější. Děti v mateřských školách bychom měli naučit, co všechno hudební výchova zahrnuje – poslechovou činnost, instrumentální, pohybovou, i dramatickou.

„V mateřských školách by se mělo mluvit o hudbě elementární. „Elementární hudba není nikdy hudba samotná, nýbrž ve spojení s pohybem, tancem a řečí. Je to hudba, kterou musíme provádět, jíž se účastníme ne jako posluchači, ale spoluhráči.

Elementární hudba nezná velké formy, přináší drobné formy ze souřadných vět. Elementární hudba je zemitá, přirozená, snadná a každému srozumitelná, odpovídá povaze dítěte. Zkušenost ukazuje, že se zřídka vyskytne naprosto nemuzikální dítě a že téměř každé v některém směru reaguje a je schopné vývoje.“¹

U učitelek v mateřské škole je důležité, aby je hudba bavila. Protože čím více baví je, tím více baví i děti. Pokud nemají k hudbě vztah, nemohou ani děti najít vztah k hudbě.

2. 4 Postavení hudební výchovy v systému komplexní estetické výchovy

Hudební výchova tvoří v práci mateřské školy důležitou součást celkového estetickovýchovného působení. Pro dítě předškolního věku je přirozené připojit k písničce určitý taneční pohyb, jednoduché verše, a na základě toho vytvořit i výtvarný projekt.

„Estetika je vědní obor, který se zabývá obecnější problematikou umění a otázkami „krásna“ v mimoumělecké oblasti. O estetiku se opírá estetická výchova. Směřuje k tomu, aby navzájem sblížila a propojila výchovně vzdělávací proces probíhající v jednotlivých estetickovýchovných předmětech – v literární, hudební a výtvarné výchově, k nimž připojuje i estetické působení z oblasti mimoumělecké. Cílem estetické výchovy je vypěstovat v dítěti schopnost a potřebu estetického zážitku i prožitku, přičemž klade důraz i na tvořivé prvky v projevu dítěte, v jeho „sebevyjádření“.²

Estetická výchova se prolíná s výchovou literární – říkadlo, text, písnička, s výchovou výtvarnou – výtvarné vyjádření obsahu textu písničky a výchovou hudebně-pohybovou – hudební hry, tanec atd.

„Estetická oblast je úzce propojena i s citovou oblastí: co se dítěti líbí, k tomu má i citový vztah; proto je důležité, aby estetickovýchovné působení pronikalo do celého výchovně vzdělávacího procesu. Určitý základ estetického citění je v každém dítěti;

¹ Carl Orff, Schulwerk – Pohled do minulosti a do budoucnosti

² ZEZULA, J. a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: SPN, 1987. str. 13

na výchově záleží, aby toto cítění všemožně aktivizovala a kultivovala. Podmínky a příležitosti k tomu jsou v každé činnosti dítěte. Nestačí však pouhý „obdiv“, nutno usilovat u dítěte o estetický prožitek tak, aby se podnět estetického objektu stal pro dítě osobně významným.“³

„Dítě předškolního věku se rychle vyvíjí, emancipuje se a záhy se hlásí o své společenské postavení: chce v dětském kolektivu spolupracovat, doma se chce již podílet na rozmanitých činnostech členů rodiny, chce se aktivně uplatňovat a docházet v tomto směru i uznání. Bylo by velmi nebezpečné, kdyby dítě nenacházelo dost upřímného zájmu o své hudební, výtvarné a jiné projevy zejména ze strany těch, na nichž mu zvláště záleží – členů rodiny a učitelů.“⁴

Poslechové činnosti tvoří základ a východisko k dalším hudebně-výchovným činnostem, jako jsou činnosti pěvecké, hudebně pohybové a instrumentální.

2. 5 Hudební vývoj dítěte předškolního věku

Pro učitelky mateřských škol je velmi důležité vědět, jakým vývojem děti předškolního věku prochází. Než začne s nějakou hudební činností, musí vědět, zda k tomu má dítě předpoklady a zda je k tomu dostatečně „zralé.“

Podle Jiřího Zezuly se hudební vývoj zaměřuje na tři základní oblasti:

Období kojení (0 – 1 rok)

Děti slyší od narození. Již v prvních týdnech si můžeme všimnout, že dítě zpozorní, slyší-li nějaký zvuk. Může to být lidský hlas, cinknutí skleničky, zavržení dveří apod.

Hrubé a silné zvuky se naopak dítěti nelíbí, a proto na něj reagují obranou – tedy pláčem. Pro kojení má hudba veliký význam – působí na něj uklidňujícím dojmem.

³ ZEZULA, J. a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: SPN, 1987.14

⁴ ZEZULA, J. a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: SPN, 1987.str. 15

Většina maminek dětem zpívá a je to dobře, protože se vytváří citové vazby dítěte k hudbě. Již v prvních měsících dítě reaguje na hudbu pohybem, ale opakovaný pohyb dokáže zvládnout až kolem šestého měsíce. Snad všichni si pamatujeme hru „Paci, paci, pacičky“ – při kterém dítě učíme tleskat ručičkami.

Má-li dítě nějakou potřebu – projevuje se pláčem. „Tónová výška těchto prvních zvukových projevů se pohybuje v oblasti kolem *a1*. Postupně dítě začíná produkovat i jiné zvuky (broukání apod.) a po šestém měsíci u něho dochází k nerytmickému „pozpěvování“, které se pohybuje v rozsahu někdy i větším než jedna oktáva.

Koncem prvního roku již dítě napodobuje slyšené zvuky, rozumí i některým slovům a dokáže je spojovat i s určitými činnostmi.“ např. může imitovat kapání vody z kohoutku (kap, kap).

Období batolete (1 – 3 roky)

Dítě vyjadřuje hudbu především pohybem. Může tleskat, pohupovat se v kolenou, kroutit se atd. „Hlasově se pohybuje v rozsahu tercie až kvinty (*a1* – *d1*). Teprve kolem třetího roku se dítě přibližuje přesnějšímu zachycení tónové výšky. Je zjištěno, že nejméně dítě chybuje v textu a rytmu a nejvíce v melodii.“

Předškolní věk

„U čtyřletých až šestiletých dětí se zdokonaluje paměť, obohacuje se sluchová představivost a rozvíjejí se i první náznaky hudebního myšlení, projevujícího se tím, že dítě dokáže konkrétní hudební materiál nejen prožívat, ale i srovnávat, rozlišovat, analyzovat apod. Zájem o aktivní hudební činnost v tomto období vzrůstá. Dítě je schopno osvojit si náročnější pohyby, pohybové reakce jsou rytmicky poměrně přesné.

Tzv. „hra na tělo“ (tleskání, pleskání, podupy), pohybové i taneční hry provádí dítě pohotově a ve svižném tempu. Při hrách se vytvářejí příznivé podmínky pro kolektivní, skupinový i sólový zpěv. Zdokonaluje se tonální citění a intonace, takže dítě před vstupem do základní školy většinou již zazpívá přiměřenou píseň. Většina dětí je schopna zpívat vcelku čistě asi v rozsahu sexty, výjimečně některé hudebně vyspělejší a hlasově zdatnější děti zvládnou i píseň až do rozsahu oktávy (*c1* – *c2*).“

Předpoklady k hudební činnosti jsou u všech dětí jiné – každé dítě je nadané pro něco jiného. Ale myslím si, že je důležité, aby se rodiče i učitelky v MŠ dětem neustále věnovali a starali se o další rozvoj jejich schopností a dovedností.

3 ÚLOHA POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ V SOUČASNÉM POJETÍ HV V MŠ

Dítě vnímá hudbu ve třetím a čtvrtém roce svého života globálně, tj. všechny složky najednou. Je schopno rozeznat některé složky zvukových podnětů, jako sílu, výšku, délku a barvu. Pohybové reakce jsou usměrňovány vědomím, jsou bohatší, rytmicky přesnější a zapojuje se celé tělo. S rozvojem řeči se zdokonaluje i rytmicko-metrické spojení slova s melodií. Postupně se formuje tonální cítění.

Ve čtyřech až šesti letech se dítěti zdokonaluje paměť, obohacuje se jeho sluchová představitivost. Rozvíjejí se první náznaky hudebního myšlení, dítě dokáže prožívat, rozlišovat a analyzovat hudební materiál. V praxi to znamená, že dokáže poznat úryvek písně, dozpívá melodickou frázi, umí vyvodit některé závěry z poslouchané hudby. Zájem o hudební činnost roste. Pohybové reakce na hudbu jsou rytmicky poměrně přesné. Dobře ovládá hru na tělo, pohybové a taneční hry. Zpřesňuje se i hra na orffovské nástroje. Zdokonaluje se tonální cítění a intonace.

Úkolem učitelky, aby dítě správně vnímalo hudbu, je naučit děti soustředěnému poslechu, ať už při učení nějaké písničky, při seznamování s hudebními nástroji či při návštěvě hudebního představení. Jde o to, aby se z poslechu děti naučily danou písničku, aby příště věděly, jak který hudební nástroj zní (i se zavřenýma očima). Aby věděly, o čem hudební představení bylo atd. Poslech hudby mohou učitelky v MŠ využívat při jakékoli činnosti a děti si na to zvyknou. Postupně si mohou i určité skladby oblíbit a mohou si vybrat, jakou skladbu chtějí při dané činnosti poslouchat. Samozřejmě záleží na učitelce, poskytne-li jim možnost výběru.

Ale není vše jen na učitelkách MŠ. Také rodiče by se měli podílet na rozvoji hudební stránky dítěte. Měli by dětem zpívat, poslouchat s nimi různé písničky, učit je písničky, seznamovat je s hudebními nástroji a celkově je vést ke kráse z poslechu. Dětem hodně pomáhá zpěv i pokud mají problémy s řečí. Naučí se správně dýchat a ovládat slabiky, které jim činí potíže.

Problematiku poslechových činností je možno charakterizovat následovně:

1. Rodiče se dítěti dostatečně nevěnují. Nezpívají si s nimi, neposlouchají žádnou hudbu, nehrají na hudební nástroj. Př. Dítě doma slyší pouze zvuky z televize nebo z počítače.
2. Rodiče, ale i učitelky se hudební činnosti věnují až příliš a dítě se nemůže rozvíjet po dalších stránkách.
3. Děti by měly mít z práce s hudbou radost a potěšení, měli bychom jim dát na výběr, jakou písničku by si chtěly zazpívat nebo poslechnout. Neměli bychom je k činnosti nutit, jinak se jim může hudební činnost zprotivit.

4 SOUBOR HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

4.1 Činnosti pěvecké

Jde především o to, aby se děti seznámily s krásou zpěvu. Zpěvem se dá vyjádřit nejen radost, potěšení, dobrá nálada, ale i špatná nálada, smutek nebo rozčilení. Ale dříve než se děti seznamují s pěveckým projevem, je důležitý projev slovní. Proto bychom měli dětem hodně číst, vyprávět jim příběhy a pohádky. Nejlepší je, přečteme-li dětem pohádku, která se dá i zhudebnit. Př. Smolíček pacholíček – „Za hory za doly, mé zlaté parohy, kde se pasou?“ – S dětmi si to poté můžeme zazpívat a zahrát na hudební nástroje. Záleží na učitelce, jakou melodii zvolí.

4.1.1 Písnička a pěvecké činnosti

Jsou nejdůležitější při rozvoji hudební stránky dítěte. Lidským hlasem můžeme napodobit téměř všechny zvuky, člověk dokáže zaujmout barvou či výškou svého hlasu. Tvrdí se, že když si matka v těhotenství hodně zpívá, dítě bude mít hudebních sluch a platí to i o hlase. Jestliže matka zpívá svému dítěti od raného dětství, nejen že podporuje citovou vazbu ke svému dítěti, ale podporuje i dýchání, trávení a jiné důležité činnosti.

Při zpěvu jsou důležité i hygienické zásady podle J. Zezuly a kol. Hudební výchova v mateřské škole, SPN Praha 1987:

- a) zpíváme v čistém prostředí s místností vždy vyvětranou
- b) zpíváme při optimální teplotě a vlhkosti vzduchu, v místnosti i při pobytu venku
- c) místnost, v níž provádíme hudební výchovu, by měla mít dobrou akustiku, neboť ta značně ovlivňuje vlastní pocity dítěte při zpěvu
- d) zpívat bychom měli v přirozené hlasové poloze dítěte, aby nedocházelo k přepínání hlasivek
- e) při velké tělesné námaze, nebo je-li dítě unavené, nezpíváme

- f) dodržujeme zásadu kratších pěveckých intervalů, dítě se při dlouhodobějším souvislém zpívání unaví, dochází k distonování (dítě zpívá falešně)

Taktéž je důležitá kontrola hlasového rozsahu dětí. V prvním roce zazpívají dva až tři tóny, ale v šesti letech šest až osm tónů.

Výběr písňového materiálu dle PhDr. Karly Strnadové:

Melodická struktura	vhodné tóniny	Typy písni
I. Krátké říkadlové melodie a písňe dle modelů sol-mi, la-sol-mi, sol-fa-mi	C dur	Chodí Pešek, Had leze z díry, Kolo mlýnský, Zlatá brána
II. Říkadlové melodie dle modelu mi-re-do	F dur E dur	Komár jede
III. Říkadlové melodie a písňe v rozsahu 4-5 tónů s jednoduchými melodickými postupy s nejnižším tónem na prvním stupni	D dur Es dur E dur	Pod naším okýnkem
IV. Písňe v rozsahu 5-6 tónů s nejnižším tónem na prvním stupni	D dur Des dur Es dur C dur	Dú, kravičky, Cibulěnka
V. Písňe s nejnižším tónem pod prvním stupně (nejčastěji spodní 5. nebo 7. stupeň)	F dur G dur	Bude zima
VI. Písňe s oktavovým rozsahem nebo s obtížnějšími intervalovými skoky, případně s jinými interpretačními problémy (např. staccato)	C dur H dur Des dur D dur	Voženil se brabeneček

První skupina se skládá z nejjednodušších textů a písní o 2-3 tónech. Nejčastěji je využita tónina C dur a v tomto rozsahu zpívá většina tříletých dětí.

Druhá skupina je v podstatě to samé, jako první skupina. Ale aby mohly písně zpívat všechny děti, písně se posouvají do vyšších tónin.

Ve třetí skupině jde o písně se 4-5 tóny. Obvykle se zpívají v jiných tóninách než v C dur.

Poslední tři skupiny se využívají u starších dětí.

Učí-li se děti nějakou písničku, pomáhá jim při tom hlas učitelky, pohyb, ale může jim napomoci i vyprávění nějaké příhody či pohádky.

Starším dětem mohou pomoci obrázky, pohyb, ale také učení formou hry.

4. 1. 2 Práce s písní

Děti se řídí především hlasem učitelky, to je pro ně opora, aby udržely melodii. Učitelka by měla zpívat dostatečně nahlas, aby ji slyšely všechny děti a především by jí mělo být dobře rozumět.

Chtějí-li zpívat některé děti sólově, tak jim nebráníme, ale rozhodně nikoho do sólového zpěvu nenutíme! Děti se mohou střídat (jednu sloku zpívají chlapci, druhou děvčata).

Dětem vysvětlíme co je předehra, dohra atd., neměníme tóninu.

Aby si děti lépe píseň zapamatovaly, zapojíme pohyb a později můžeme použít i některé hudební nástroje (Orffovy). Je důležité píseň během několika dní opakovat, aby ji děti nezapomněly.

Pěvecké činnosti můžeme rozvinout:

- pohybovými činnostmi (vyjádření charakteru písničky pohybem, tancem...)
- instrumentálními činnostmi – hrou na tělo, hrou na Orffovy nástroje
- poslechovými činnostmi

4. 2 Instrumentální činnosti

Hudební nástroje dítě motivují a rychleji si jimi osvojují hudební dovednosti. Hru na hudební nástroje můžeme využívat téměř při všech činnostech v mateřské škole – při hudebně pohybových hrách, při malování, při dramatizaci atd.

Dříve než se budeme věnovat hudebním nástrojům, měli bychom si něco říci o notách. Je samozřejmé, že děti v mateřských školách neznají noty, ale naopak jejich znalost je důležitá pro učitelky mateřských škol. Bez not by těžko mohly něco zahrát či zazpívat. Znalost not je tedy základ pro další rozvoj hudební činnosti.

„Nota je základní hudební grafický symbol, který představuje značku tónu. Noty se zapisují do notové osnovy. Úloha noty v hudebním záznamu je dvojitá:

- umístění v notové osnově určuje výšku tónu
- tvar noty označuje délku trvání tónu
- k přesné detekci hraného tónu slouží spolu s umístěním v osnově hudební klíč.

4. 2. 2 Názvy not

Pro pojmenování not se používají písmena v pořadí C, D, E, F, G, A, H v pořadí podle stoupající výšky tónu. Tato písmena se neustále opakují. Po notě H následuje nota C (o jednu oktávu vyšší než první C). Tato sekvence se může teoreticky neustále opakovat, v praxi je počet opakování omezen schopností lidského ucha vnímat vysoké tóny a schopností hudebních nástrojů tyto tóny vyloudit. Komorní A má frekvenci 440 dvojkmitů za sekundu. Noty se používají společně jako hudební stupnice nebo tónová řada. Jedna oktáva představuje dvanáct not chromatické stupnice.“⁵

Přehled hudebních nástrojů, s nimiž děti v MŠ pracují podle Vl. Kovaříka: Hudební nauka 1. díl učebnice Hudební výchova pro střední pedagogické školy, str. 48, 62, 67, 77,

⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Noty>

a) Nástroje bicí rytmické

hůlky

bubínek

tamburína

triangl

chřestidlo

činel (hraný paličkou)

prstové činelky

rolničky

dřevěný blok (hranolový, rourový)

zvonek

b) Nástroje bicí melodické

zvonkohra sopránová	ZS
zvonkohra altová	ZA
metalofon sopránový	MS
metalofon altový	MA
xylofon sopránový	XS
xylofon altový	XA

4. 2. 3 Nástroje bicí rytmické

Membranofony:

Nejčastěji se v mateřské škole používá bubínek. Aby bubínek správně zněl, drží se v levé ruce a bříšky prstů nebo paličkou provede úhoz v okrajové části blány.

Tamburína je bubínek s kovovými talířky. Hrajeme na ni stejně jako na bubínek, ale aby byl zvuk výraznější, můžeme použít dlaň nebo koleno.

4. 2. 4 Samoznějící nástroje

Učitelky mateřských škol využívají nejčastěji hůlky. Ty jsou vyrobené z tvrdého dřeva či bambusu. Drží se na koncích mezi ukazováčkem a palcem a pravým dřívkem se udeří do levého.

Rourová podoba dřevěného bloku má výřezy na obou koncích, na nichž hrajeme středem dřevěné paličky, oba konce nástroje vydávají zvuk rozdílné výšky.

Nástroji ve tvaru trojúhelníku se říká triangel. Při hře se drží levou rukou za šňůrku a pravou do něj jemně udeříme kovovou tyčinkou.

Činel má dvě podoby. K větším talířkům používáme paličku, ale malé prstové činelky se navlečou na palec a ukazováček a jemně s nimi ťukáme o sebe.

Chřestidlo a rolničky jsou výjimečnými doplňkovými nástroji.

4. 2. 5 Nástroje bicí melodické

Tvoří je rezonanční skříň a snímatelné ozvučné „kameny“.

Zvonkohry – ozvučné kameny jsou z tvrdého kovu a paličky mají dřevěnou hlavici.

Metalofony mají kameny vyrobeny z měkčích slitin kovu. Hraje se na ně paličkou s plstěnou nebo gumovou hlavici.

Xylofony se liší tím, že mají kameny vyrobené ze dřeva. Pro děti je hra obtížnější, musí na něj hrát dostatečně silně.

4. 2. 6 Strunné nástroje (chordofony)

Zde se tón vytváří rozechvíváním struny, která je napjata mezi dvěma pevnými body.

Podle toho, čím se strunné nástroje rozechvívají, je dělíme je na

- smyčcové (housle, viola, violoncello, kontrabas)

- kolové (niněra)
- drnkací s hmatníkem (loutna, kytara, citera, balalajka, mandolína, banjo, saz a mnoho dalších nástrojů)
- drnkací bez hmatníku (harfa)
- klávesové (klavír, cembalo)
- úderné (cimbál)

4. 2. 7 Dechové nástroje (aerofony)

U těchto nástrojů vzniká tón

- nárazem výdechu na hranu otvoru (flétna pikola)
- rozechvěním plátku nebo jednoduchého jazýčku (klarinet, saxofon)
- rozechvěním plátku či dvojitého jazýčku (hoboj, anglický roh, fagot)
- rozechvěním vzduchu přímo rty, na něž se nasazuje nátrubek (lesní roh, trubka, pozoun, tuba, eufonium) – tyto nástroje se nazývají žesťové.

K dechovým nástrojům řadíme též

- nástroje vícehlasé bez klaviatury (foukací harmonika, Panova flétna)
- vícehlasé s klaviaturou a měčem, kde vzduch není do nástroje vháněn lidským dechem (varhany, harmonium, akordeon)

Rytmické nástroje se často využívají při tělovýchovných chvílích. Díky nim můžeme výborně napodobit zvířata, věci atd. Tyto činnosti vedou ke správnému držení těla, správné chůzi, běhu, poskokům, zkrátka přirozeným pohybům, které provázejí člověka celý život.

Hra na rytmický nástroj není pro děti problémem. Jde o přirozenou věc – jako je tleskání, pleskání, dupání, ale má také svá pravidla.

1. K doprovodu písně užíváme jen vhodné hudební nástroje.
2. Důležité je, aby byl slyšet zpěv dětí.
3. Lépe nástroje vyzní, hraje-li na jeden nástroj pouze malá skupinka dětí.

4. Podle možností využíváme hudební nástroje, které navrhli sami hudební skladatelé.
5. Užíváme výlučně zábavné formy, dítě do hry nikdy nenutíme.

4.3 Hudebně pohybové činnosti

Pro děti je naprosto přirozené při poslechu hudby zapojit i pohyb. Pobrukují si, tancují, tleskají, poskakují. Pro děti předškolního věku je naprosto přirozená – chůze, běh, poskoky, lezení, podřepy, švihové pohyby rukou, tleskání, pleskání, cvalové poskoky, přísunný krok, poskočný krok, otáčení apod.

Je také důležité, aby si děti osvojily schopnost prostorové orientace (pohyb vpřed, vzad, vpravo, vlevo, do středu, ze středu kruhu, v kruhu, nahoru, dolů).

Jako u všech činností je i u pohybu důležité, aby děti bavil a především aby nebyly nuceny.

Formy hudebně pohybové výchovy podle Libuše Kurkové:

1. Elementární pohyb s rytmickou deklamací

Jde o spojení řeči s hrou na tělo. Děti si nejnázne osvojí základy rytmického cítění a vnitřně se aktivizují. Lidové dětské říkadlo je nositelem nejen rytmu, ale i určité zvukové kvality, výrazu, navozuje určitou představu a vytváří příznivé ovzduší pro tvořivou práci.

2. Pohyb s hudebním doprovodem

Zpěv s pohybem je nejpřirozenějším hudebním projevem dítěte. Nejčastějším spojením hudební a pohybové složky je zpěv s chůzí. Písni k chůzi je celá řada. Ve vázaném kruhu je chůze náročnější, protože dítě obtížněji zvládá současné sjednocení kroku a

udržení kruhu. Tento způsob je základem většiny dětských her, proto chůzi ve vázaném kruhu procvičujeme již s malými dětmi a to nejprve s malými skupinkami.

Použijeme-li k doprovodu hudební nástroj, mají děti možnost reagovat pohybem na další výrazové prostředky hudby – tempo, dynamiku, výšku.

3. Lidové taneční hry

Jsou nejoblíbenější dětskou hudebně pohybovou formou vycházející z české hudební tradice. Většinou je spojujeme se zpěvem, tedy s dalším aktivním hudebním projevem. Vychází-li hra z přirozených pohybů (chůze, běh) bez obměn, nacvičujeme ji většinou současně s písni. Hudebně pohybové hry se složitějším pohybem nebo náročnější hudební složkou mají svoji hudební a pohybovou přípravu.

4. Taneční hry umělé a jiné drobné formy

Náležitě doplňují dětské taneční hry. Okruh námětů je širší, pohyb často pestřejší. Vhodné jsou náměty pohádkové s pohybovými prvky, rozvíjí se v nich dětská pohybová tvořivost.

5 POSLECHOVÉ ČINNOSTI

Jsou základem veškeré hudební výchovy, protože tím co dítě slyší, získává nějaké informace a přiřazuje si je k pojmům a napodobuje je.

Děti se při poslechových činnostech:

- učí jak vlastně hudba vzniká (spojení nástrojů, rytmu, melodie)
- učí se poslouchat
- učí se rozpoznat hudební nástroje podle zvuku, rozpoznává hudební žánry
- rozpoznávají, která hudba se jim líbí, která je jim příjemná

U dětí předškolního věku je důležité, aby se naučily poslouchat. Nejen současnou taneční a poslechovou hudbu, které je dnes okolo nás mnoho, ale i hudbu klasickou, kterou nám zanechali naši slavní hudební skladatelé a jejichž díla uznává celý svět.

Děti většinou se zájmem poslouchají, ale aby mohly hudbu lépe prožívat a vžít se s ní, pomáhají si pohybem – tleskají, pleskají, poskakují, vykřikují. Ale u poslechu hudby je velice důležité, aby přitom děti i přemýšlely. Mohou si představovat, co jim určitá melodie připomíná – jemná hudba jim může připomínat šplouchání potůčku, nebo východ slunce, hrubější např. startování auta nebo řev medvěda. To záleží na tom, jak má které dítě vyvinutou fantazii.

Děti se lépe učí poslouchat hudbu, souvisí-li s nějakým příběhem nebo pohádkou. Stejně je zaujme rychlejší tempo skladby než pomalé tempo, které je po chvíli přestane bavit. Stejně to může být i u dospělých. Nás také nebude bavit skladba, která je po celou dobu ve stejném tempu. Skladba se musí rozvíjet a tím jak se rozvíjí skladba, rozvíjí se i naše představivost porozumět dané skladbě. O délce skladby rozhoduje věk dítěte. Vhodná délka u dětí předškolního věku je od třiceti vteřin do tří minut. Ale samozřejmě se k poslechu pravidelně vracíme, není to pouze jednorázová záležitost.

5. 1 Metody poslechu

Děti nejvíce zaujme živý poslech hudby. Ať je to zpěv učitelky, dětí nebo hra na nějaký nástroj. Pamatuji si, když jsem jednou přinesla do mateřské školy příčnou flétnu, na kterou hrají. Všechny děti pozorně poslouchaly zvuk tohoto nástroje, protože ho nikdy předtím neslyšely. A pokud slyšely, tak nevěděly, jak vypadá. Je důležité, aby děti měly představu, jak dotyčný nástroj vypadá, potom si lépe představí, jaký může mít nástroj zvuk. S tím by je měly paní učitelky seznamovat.

Podstatný je také poslech reprodukované hudby. Učitelka nemůže umět hrát na všechny hudební nástroje, které existují, ale také nedokáže vytvořit celek více znějících nástrojů najednou či rovnou celého orchestru.

Pro děti jsou přínosem i různá vystoupení, která navštěvují nejen s mateřskou školou, ale i s rodiči. Hudební nástroj je může zaujmout natolik, že vysloví přání na něj v budoucnu hrát. Nebo se mohou rozhodnout věnovat se zpěvu.

V mateřské škole děti nejvíce poslouchají písně lidové či umělé nebo jednoduchá instrumentální díla.

Poslech hudby je možno zařadit kdykoli během dne i při jiných činnostech a děti mohou vnímat hudbu podvědomě.

5. 1. 2 Poslechová skladba

Aby děti správně vnímaly určitou skladbu, je důležité, aby se seznámily se třemi základními oblastmi:

- s obsahem skladby, jejím vývojem a námětem
- s prvky, které jsou pro skladbu nejvíce výrazné
- s formou skladby

Poslechové skladby pro děti mají dětem něco sdělovat. Děti by si měly udělat představu, o čem skladba je a měly by se do ní umět vcítit. Rozlišují hluboké a vysoké tóny, rychlé a pomalé tempo, dynamiku a právě to jsou impulzy k tomu, aby dítě zapojilo svou fantazii a ke každé této změně si představilo konkrétní věc, zvíře nebo člověka.

Také je důležité seznámit děti s určitými formami skladby – pochodové, taneční, slavnostní atd.

Děti při prvním poslechu nemohou vnímat všechny prvky skladby najednou. Při prvním poslechu je třeba se zaměřit na jednu konkrétní část. Př. Pustíme-li dětem skladbu pochodovou, bude jejich úkolem zapojit správný pohyb do této skladby.

Nejlepší učení pro děti předškolního věku je učení nápodobou, to platí i u poslechu. Pro děti je vždy snazší si píseň zazpívat, poslechnout si každý hudební nástroj samostatně, na některý si i zahrát. Zkusit si různá tempa, dynamiku apod.

5. 1. 3 Přístup k poslechové skladbě

- 1) poslech skladby a možnost použití nějakých prvků
- 2) nejprve aktivizovat děti činnostmi pohybovými a instrumentálními a pak zařadit poslech skladby ve stejném rytmu i obsahu

5. 1. 4 Poslechové činnosti pro nejmladší věkovou skupinu

Dítě si osvojuje veškeré zvuky, které ho obklopují. Rozlišuje hlasy zvířat, zpěv ptáků, lidské hlasy, zvuky různých strojů a přístrojů. Nejpřirozenější forma je spojit si určitý zvuk s pohybem.

Naslouchání zvuků z přírody:

- zpěv ptáků – poznávání a napodobování – houkání sovy, kukání kukačky, vrkání holuby nebo hrdličky, krákání vrány apod.
- naslouchání a napodobování hlasů zvířat v ZOO nebo na dvoře – medvěd, pes, kočka, ovce, koza, opice, kráva, slepice, kohout, kachna, husa, kůň
- napodobování přírodních zvuků – vítr, déšť, řeka, vlny, voda na jezu, kapky, kroupy, hromy
- naslouchání a napodobování zvuků strojů – auto – klakson, vlak – houká, letadlo

Napodobování zvuků:

- napodobování verbální – kvak, bé, haf, mňau, kap
- napodobování pohybové spojené s verbálním – „medvědí“ pohyb a bručení medvěda, pohyb a mňoukání kočky, mávání křídly, krákání vran apod.
- napodobování verbální spojené hrou „na tělo“ – kap, kap + tleskání, fičení větru a napodobení větví stromů ve větru apod.
- napodobování zvuků strojů spojené s pohybem – auto, vrčení motoru, točení volantem, troubení na klakson
- verbální nápodoba – tydýt, hůůů hůůůů

5. 1. 5 Poslechové činnosti pro střední věkovou skupinu

Tyto děti jsou již v poslechu hudby zdatnější. Poznají, hraje-li nástroj potichu nebo nahlas, hraje-li pomalu nebo rychle. Ale pořád je velmi důležité, aby se se zpěvem či nástroji seznámily prostřednictvím nápodoby – zvuky zvířat, věci apod. V tomto věku si již děti všímají různé melodie, tempa skladby, ale i různých zvukomalebných prvků.

Děti by měly např. poznat známou píseň podle zahrané melodie.

5. 1. 6 Poslechové činnosti v nejstarší věkové skupině

V tomto věku děti většinou bez problémů rozlišují tempo písně, dynamiku, ale i náladu – je-li veselá či smutná a rozlišují i některé hudební žánry – ukolébavka, pochod, slavnostní píseň.

Nejlépe se děti v tomto věku učí, když jim pustíme různé druhy skladeb a ony mají zjišťovat určité rozdíly – hluboké a vysoké tóny, zrychlování a zpomalování, tichá či hlasitá atd.

5. 2 Způsoby práce s poslechem skladby

Poslech hudby má být pro dítě příjemným zážitkem, je prostředkem k poznávání hudby, aby dítě vnímalo poslouchanou skladbu, aby se dokázalo na poslech maximálně soustředit.

Se skladbou můžeme pracovat více způsoby. Skladbu samozřejmě vybíráme za nějakým účelem – některá se nám může hodit při cvičení, při jiné můžeme svačit nebo si hrát a jinou použijeme při hudebněvýchovné chvíli, kde skladbu můžeme dále rozvíjet. Důležité je také poslouchanou skladbu opakovat, aby si ji děti zapamatovaly. Se skladbou se poté lépe pracuje. Při práci s poslechem je velmi důležitá motivace. Hudba je samovolně motivuje k pohybu a tím i k rozeznávání různých hudebních žánrů – ukolébavka, slavnostní píseň, pochod atd. Dokáže-li dítě toto rozeznat – soustředí se více na správný pohyb, na tempo skladby i na dynamiku.

5. 2. 1 Práce s poslechem skladby Já jsem muzikant

Př. píseň - Já jsem muzikant

Píseň Já jsem muzikant můžeme motivovat obrázky muzikantů, kteří hrají na různé nástroje. Muzikanti dříve vystupovali na svatbách, na pohřbech, ale i při různých slavnostech.

K poslechu nám poslouží Slovanský tanec č. 8 od Antonína Dvořáka. Děti budou rozeznávat, jaké nástroje ve skladbě slyší. S obtížnějšími nástroji dětem pomůžeme – hoboj, fagot, lesní roh atd. Zajímavé také je, které hudební nástroje se v této skladbě neobjevují (smyčcové nástroje).

Zaspíváme si píseň – Já jsem muzikant: Ale nejprve si ukážeme, jak se na dané hudební nástroje hraje - housle, basa, trumpet a bubínek. Kdyby děti nevěděly, jak který hudební nástroj vypadá, máme k dispozici obrázky. Při zpívání se budeme střídát – formou ozvěny. Učitelka začne, děti opakuji. Poté můžeme vybrat jedno dítě, které bude představovat hlavního muzikanta. Anebo se rozdělíme na dvě skupinky.

„Já jsem muzikant a přicházím k vám z české země.

My jsme muzikanti, přicházíme k vám.

Já umím hráti. My umíme taky.

A to na housličky. Jak se na ně hraje?

Fidli, fidli, staré vidli, fidli, fidli, housličky.

Já jsem muzikant a přicházím k vám z české země.

My jsme muzikanti, přicházíme k vám.

Já umím hráti. My umíme taky.

A to na basičku. Jak se na ni hraje?

Stála basa u primasa, za kamnama stála,
jak primaska zatopila, basa sama hrála.

Já jsem muzikant a přicházím k vám z české země.

My jsme muzikanti, přicházíme k vám.

Já umím hráti. My umíme taky.

A to na trumpetu. Jak se na ni hraje?

Já rád játra, ty rád játra, on rád játra trumpeta.

Já jsem muzikant a přicházím k vám z české země.

My jsme muzikanti, přicházíme k vám.

Já umím hráti. My umíme taky.

A to na bubínek. Jak se na něj hraje?

Bumtarata, bumtarata, bumtarata, bubínek.“

Písničku budeme doplňovat pohybem – budeme pochodovat a přitom si ukazovat, jak se na který hudební nástroj hraje. Pokud děti toto zvládnou, můžeme přidat dřevěné tyčky, které máme pro všechny děti.

Budeme pochodovat a přitom hrát na tyčky. Poté si můžeme dvě sloky písničky zazpívat potichu a naopak dvě další sloky nahlas.

Další způsob práce s poslechnou skladbou je opačný. S dětmi si nejprve zazpíváme píseň Já jsem muzikant a na závěr si poslechneme skladbu od Antonína Dvořáka Slovanský tanec č. 8.

5.3 Hluk

Zajisté všichni přijdeme na to, co je hluk. Každý si představuje pod pojmem hluk něco jiného. Pro někoho jsou to jezdící auta, pro někoho vystoupení hudební skupiny, pro jiného brek dítěte nebo zvuk motorové pily. „Jde o akustický smog, který ohrožuje člověka dnešní přetechnizované společnosti téměř na každém kroku.“⁶

Na tento „smog“ si leckdo zvykne, ale někdo se s tím vyrovnává celý život. Jen si představte, žít půlku svého života na venkově, kde bývá již po sedmé hodině večer klid, slyšíte pouze štěkot psů a občas projíždějící auto. A z tohoto „ráje“ se najednou přestěhovat do města, k nejméně frekventovanější silnici, kde není minuta, aby neprojelo auto. Člověk si to může umět představit, ale realita je vždy jiná.

S hudbou a se všemi možnými zvuky se setkáváme 24 hodin denně. Slýcháme je doma, v městské hromadné dopravě, v restauracích, v obchodech, zkrátka všude kolem nás. Ale neuvědomujeme si, že nám tyto každodenní zvuky mohou škodit. Pokud jich nevyužíváme s mírou, mohou nám poškodit sluch, a to nastalo. Stále více lidí poslouchá hudbu při velkém zesílení, nejen doma, ale třeba i v autě. Jen tak se můžou na hudbu maximálně soustředit, jen tak se odpoutají od reality. Pouštějí si hudbu více a více nahlas, aby z toho měli ten správný požitok, ale neuvědomují si, že ji po delší době již nejsou schopni poslouchat v tišších úrovních. „Dlouhotrvající hluk škodí pomalu, ale s důslednou zákonitostí.“⁷

Proto je důležité, aby se člověk naučil relaxovat a odpočívat pomocí ticha. Vypnout všechny přístroje a spotřebiče, které by nás mohli rušit, posadit se či si lehnout, zavřít oči a oddat se tichu. Myslet na něco příjemného a relaxovat. Po relaxaci se člověk cítí příjemně a zlepšuje se mu nálada.

⁶ RAKOVÁ, M. a kol. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009, str. 11

⁷ RAKOVÁ, M. a kol. *Zpíváme a nasloucháme s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009, str. 12

Být bez každodenního hluku potřebují i děti. Proto bychom jim to měli umožňovat a to nejen ve chvílích spánku. Při jídle také není dobré, pokud rodina nebo děti v MŠ příliš hovoří, protože se nemůžou na stravu dostatečně soustředit. Pokud člověk jí, má se soustředit pouze na jídlo! Není od věci, pokud se říká, že bychom měli každé sousto rozkousat dvacetkrát. Pokud bychom toto dodržovali, neměli bychom ani na povídání při jídle čas. Při hraní bychom děti také neměli rušit př. zapnutým televizorem či počítačem. Měli bychom mu dopřát klid, aby se naučilo být se sebou samým a svými myšlenkami. Co se týká spánku, u toho je naprosto samozřejmé, abychom dítěti dopřáli klid. Před spaním mu samozřejmě přečteme nebo vyprávíme pohádku a můžeme mu i zazpívat na dobrou noc. Ale jakmile toto ukončíme, dítě již nic víc nepotřebuje. Mělo by se naučit usínat v tichu. Ani pro dospělého člověka není dobré, pokud usíná se zapnutým televizorem či magnetofonem.

Všechny zvuky, které běžně slyšíme kolem nás souvisejí s poslechem hudby. Zvuky mohou být nepříjemné, ale i příjemné. Přírodní zvuky v nás probouzí příjemné pocity – může to být šumění lesa, zpěv ptáků, bzučení včel a jiné. V tu chvíli si uvědomíme, že tyto zvuky potřebujeme k životu. Každý se jde jednou za čas rád projít do lesa, každý rád „uteče z reality.“ Pro člověka je taková procházka jistou očistou a k tomu bychom měli vést i děti. Měli bychom je učit, jakou „krásnou hudbu“ příroda nabízí.

Prostředky hudby podle Mileny Rakové, Ljuby Štíplové a Aleny Tiché:

5. 3. 1 Rytmus a tempo

„Rytmus vnáší do hudby pořádek. Čas hudbu odměřuje buď v pravidelných hodnotách – když rytmus pravidelně tepe nebo střídá různě dlouhé noty, které jsou uspořádány do taktů (dvoudobého, třídobého apod.)“

Rytmus skladby děti vnímají tak, že se začnou pohybovat. Pokud je skladba rychlá, mohou začít běhat, pokud naopak pomalá, mohou se začít plazit po zemi nebo jen tak chodit po herně.

Co si lze představit při změnách rytmu a tempa:

dlouhé, pomalé tóny – usínání, hezký sen, pasoucí se zvířata, východ či západ slunce
krátké, rychlé tóny – rychlá jízda autem nebo na motocyklu, běh člověka či zvířete,
tanec

zrychlené tempo – kolotoč, jízda na kole, běh

zpomalené tempo – procházka v přírodě

5. 3. 2 Hudební doprovod písní

Nejzazším a nejpřirozenějším zapojením dětí je „hra na tělo“ – tleskání, podup do rytmu písničky. Tleskání je dobré při zdůraznění nějakého slova či říkadla. Př. „Raz, dva, tři, my jsme bratři...“ Tleskání se dále může doplnit jednoduchými bicími nástroji. Pohyb je důležitý, pokud se děti učí nějakou novou písničku. Pomocí pohybu si ji mohou lépe zapamatovat – píseň byla vždy spojována s tancem, již v dávných dobách.

Nejlepší doprovod je živý, tedy hra na klavír, na kytaru, na flétnu atd. Děti tak nejlépe vnímají hudbu, prožívají stejné emoce a dokáží se vžít do pocitů druhého.

Reprodukovaná hudba je slyšet všude kolem nás. I děti ji často slyší – doma, v autě, když jdou s rodiči po městě, ale mohou ji slyšet i ve školce. Samozřejmě, že ve školce si jen tak nepustíme magnetofon, ale poslech by měl být činností naplánovanou, aby souvisel s určitým tématem a především, aby se děti něco naučily. Aby neznaly pouze moderní popové skladby, kterých je dnes až moc. Výběr skladby záleží na učitelce, a proto je důležité, aby se i jí skladba líbila a měla k ní vřelý vztah.

5. 4 Melodie

Melodie je vlastně určitý obraz celé skladby. Melodie se může jakkoli měnit. Může být dojemná, smutná, veselá, ale i úskočná, bojácná. Melodie může být jednoduchá – pouze hraje-li jeden nástroj nebo zpívá-li se jednohlasně, nebo může znít více melodií najednou – vícehlasé skladby, pro více nástrojů atd. Náročné skladby pro orchestr či sborový zpěv mohou být i pětihlasé. To jsou již skladby hodně náročné a je třeba

při nich opravdu dobře naslouchat a především ladit. Tyto skladby nemůže člověk zvládnout bez hudebního sluchu.

Melodie se samozřejmě mění s tempem určité skladby – hrajeme-li allegro (rychle), lento (pomalu, rozvláčně), či andante (volně, krokem).

Druhy melodií podle Mileny Rakové, Ljuby Štíplové a Aleny tiché:

vysoké melodie – zpěv ptáků, svítící slunce, hvězdy na nebi, kouzla v pohádkách

hluboké melodie – velká zvířata – medvěd, slon, dopravní prostředky – vlak, kamión, auto, zlo v pohádce

stoupání od nízkých tónů k vysokým – jízda výtahem dolů – nahoru, stoupání po schodišti vzhůru

klesání od vysokých tónů k nízkým – jet po sjezdovce – z kopce dolů, sáňkování

5. 4. 1 Dynamika

Je síla určitého zvuku nebo melodie. Dětem dynamika v lecčem napoví, mohou si pod ní představit mnoho věcí - záleží jaká dynamika je. Myslím si, že dynamika je jedna z prvních věcí, které si děti při poslechu určité písně nebo skladby všimnou. Vždy poznáme, hraje-li se na nástroj nahlas nebo potichu. Zda-li na sebe křičíme nebo mluvíme klidným hlasem. Ani pro děti by tyto rozdíly neměly být velkým problémem.

Jak můžeme vnímat dynamiku?

Hrajeme-li:

Silně – dupot koňských kopyt, výstřel, řev zvířete – lva, medvěda

Slabě – let ptáků, pískání myšky, zvoneček, opalování na sluníčku

Zesilování – vyjádření radosti či smutku, růst rostlin, východ slunce

Zeslabování – konec prázdnin, příchod zimy, opadávání listů

5. 4. 2 Barva

Každý člověk má určitou barvu hlasu. Někdo může mít hluboký hlas, někdo vysoký. Některý hlas nám může být příjemný a jiný zase nepříjemný. Často také slyšíme o „sametovém hlasu“ nebo naopak o „pisklavém“ hlasu.

Na poslech nám bude příjemnější ten sametový. S hudebními nástroji je to stejné. Každý nástroj má svůj zvuk, svou nenahraditelnou barvu. Slyšíme-li housle, můžeme si představit pohádku – jak princ políbí princeznu, tanec lesní víly nebo létajícího motýla. Naopak slyšíme-li zvuk lesního rohu, můžeme si představit – nějaký souboj, konflikt v pohádce, protože má hlubší a tajemnou barvu.

5. 4. 3 Forma skladby

Každá skladba má začátek, prostředek a konec – tzv. hudební formu. Ale je důležité, abychom zvládli říci, kde se která pasáž opakuje. Př. Písnička má většinou formu - sloka-refrén-sloka-refrén. Nebo sloka-sloka-refrén-sloka-refrén. U dětí je důležité, abychom je vedli k tomu, poznat opakující se melodii. Může se opakovat na začátku, ale i na konci a na dětech je, aby na to při soustředěném poslechu přišly.

Úkol:

Na praxi jsem dětem zadala úkol, aby našly rozdíly mezi dvěma písničkami.

Skákal pes přes oves a Jedna dvě, Honza jde.

Skákal pes přes oves,
přes zelenou louku,
šel za ním myslivec,
péro na klobouku.

Jedna dvě, Honza jde,
nese pytel mouky,
máma se raduje,
že bude péct vdolky.

Obě písničky jsme si nejprve zaspívali. To, že mají obě písně stejnou melodii dětem dělalo chvílemi problém. Ale když jsme si písničky zaspívali podruhé, poznali, že jsou stejné. Rozdíl v tom, že každá písnička má jiná slova, jim problémy nedělal.

S písničkami jsme poté dále pracovali. Vynechávali jsme slova a nahrazovali je pantomimou atd. Dokonce jsme zkusili střídat slova z obou písní, což nebylo vůbec jednoduché a dětem to samozřejmě činilo potíže. A přiznám se, že i mně se slova pletla.

5.5 Poslouchat hudbu je důležité

Člověk potřebuje k životu zvuky i hudbu. Nemá-li k dispozici žádný přehrávač či televizor, otevře si alespoň okno, jen aby slyšel zpěv ptáků, šumění stromů či smích dětí, které si venku hrají. Děti bychom měli vést k tomu, aby si místo dívání se na televizi nebo hraní her na počítači pustily nahrávku a mohly si při tom hrát, tancovat apod. Je obecně známo, že hudba stmeluje lidi. Každý má rád jinou hudbu, každý ji jinak prožívá. Shodne-li se skupina přátel na stejnou hudbě, hned je o čem hovořit, mohou spolu navštívit vystoupení daného interpreta a samozřejmě, že to jejich vzájemné vztahy utuží, protože budou mít společné zážitky, společné emoce.

5.5.1 Jak naučit děti poslouchat hudbu

U dětí je důležité, aby věděly, o čem poslouchaná skladba je. Nejlepší je poslech skladby spojit s vyprávěním nějaké pohádky nebo příběhu, který je dětem blízký. Děti potom snadno zapojí svou fantazii a budou na poslouchanou skladbu spontánně reagovat. Při poslechu je potřeba dbát na to, aby skladba nebyla příliš dlouhá, přestala by je brzy bavit a nesoustředily by se na ni. Při výběru skladby dbáme na to, aby se děti mohly účastnit hrou na rytmické nástroje, hrou na tělo atd. Učitelky by je měly motivovat k tomu, aby zjišťovaly rozdíly – př. je-li píseň smutná či veselá, ve kterém ročním období by se mohla skladba odehrávat, o kom si myslí, že skladba je (jestli o člověku, o zvířátkách nebo o nadpřirozených bytostech) atd. Tím se děti nejlépe naučí poslouchat skladbu. Tyto rozdíly lze následně dále rozvíjet. Můžeme se děti ptát, proč si myslí, že se skladba odehrává v létě, proč si myslí, že je skladba o princezně atd.

5. 5. 2 K čemu nám mohou sloužit písničky

Každou píseň můžeme využít k mnoha činnostem, protože každá píseň je jiná. Záleží jen na naší fantazii, co v danou chvíli chceme děti naučit. Mohou to být jednoduché úkoly, nemusíme ani umět hrát na hudební nástroj, ani zpívat jako operní pěvci, ale předem si musíme rozmyslet, k čemu nám daná činnost bude, co si z ní děti „odnesou.“ Vybereme si několik dětských písní a na nich si rozmyšlíme, k čemu všemu by nám mohly sloužit. Děti mohou namalovat, o čem písnička je, mohou vymýšlet, jak by mohla pokračovat, mohou si na ni vymyslet svůj vlastní tanec či doprovod.

5. 5. 3 Práce s písničkou

S písničkou můžeme pracovat mnoha způsoby. Motivovat děti můžeme při jakékoli činnosti a samotnou písničku si můžeme zazpívat kdykoli – při cvičení, před svačinou, na vycházce, ale i před spaním. Může se z toho stát určitý rituál, na který si děti zvyknou a budou se na něj těšit. Opakováním se totiž učí. Písničku můžeme vybrat jakoukoli, ale samozřejmě by se měla hodit k určitému tématu, které s dětmi probíráme.

Může být veselá i smutná, pomalá či rychlá nebo může být spojena s nějakým příběhem nebo pohádkou. To baví děti nejvíce. Písničku se učíme pomalu, nikam nespěcháme.

První věcí, kterou je nutné začít při učení písničky, je text. Děti by měly rozumět, o čem se v písničce zpívá a pokud něčemu nerozumí, nestydět se a zeptat se. Ale učitelka samozřejmě také musí vědět, co která slova znamenají, např. pokud je v textu nějaké slovo v určitém nářečí. Pokud děti rozumějí textu, dalším bodem je melodie. Buď můžeme zazpívat melodii nebo pokud se učíme písničku z CD, tak si ji poslechneme, můžeme i víckrát a děti se samozřejmě snaží zpívat s interpretem.

Po poslechu by děti přemýšlely o čem/o kom písnička vypráví, je-li smutná nebo veselá, pomalá nebo rychlá, ve kterém ročním období se odehrává atd. To, co zřejmě bude bavit děti nejvíce, je pohyb a rytmický doprovod k písním. Děti k pohybu více donutí rychlejší písně než pomalé. Některé se budou jen tak vrtět do rytmu, jiné se mohou kývat a aktivnější se mohou točit kolem dokola. Také je vhodný tanec ve dvojicích –

děti si vzájemně pomáhají, rozvíjí se prosociálnost a vnímání toho druhého. Také se při tom děti mohou lépe soustředit a více je pohyb baví. K rytmickému doprovodu mnoho nepotřebujeme, stačí nám části těla – můžeme tleskat, podupávat, luskat prsty, pleskat rukama do stehen apod. Tleskat můžeme pravidelně do rytmu, nebo pouze zpíváme-li refrén či jen nějaké slovo. Postupně přidáváme podupávání, pleskání do stehen či luskání prsty. Pokud to děti zvládají, nahradíme doprovod hrou na různé nástroje – př. dřívka, pokličky, vařečky, sklenice naplněné různými surovinami (čočkou, rýží, těstovinami apod.).

A postupem času přidáváme i Orffovy nástroje (zvonkohra, metalofon, xylofon). Tyto jednoduché nástroje by neměly v žádné mateřské škole chybět, protože děti je mají rády a posilují rytmické cítění, soustředěnost, ale procvičuje se jimi jemná a hrubá motorika.

6 HUDEBNÍ ZNALOSTI UČITELKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Povolání učitelky mateřské školy se soustředí na více oblastí. Jedna z oblastí je i hudební výchova, která je pro děti předškolního věku nenahraditelná a samozřejmá.

Správně to vyjádřil prof. PhDr. Jaroslav Mihule: „Děti mají na hudební výchovu právo.“

Učitelka by měla mít k hudební výchově vztah, měla by mít vztah ke hře na nástroj, ke zpěvu i k poslechu hudby. Pokud nemá vztah k hudbě, myslím si, že toho děti příliš nenaučí a pokud ano, nebude to formou hry, ale pouze formou „učení“, které děti příliš nezaujme. Většinu učitelek v mateřských školách však hudba baví a obohacuje. Samozřejmostí by měla být hra na hudební nástroj, nejlépe na klavír. Já osobně hraji na zobcovou a příčnou flétnu, ale soukromě se pomalu učím alespoň ty nejjzákladnější akordy na klavír. Je totiž důležité, aby při učení se nějaké písničky děti slyšely nejen melodii písně, ale především hlas učitelky a to při hraní na flétnu nejde. Učitelky nemusí umět zpívat jako profesionálky, ale jde spíše o to, aby nezpívaly falešně, aby nekřičely, ale měly příjemný zvučný hlas, který děti zaujme. Měli by také vědět, jak svůj hlas použít – aby při ukolébavce zpívaly tichým, klidným hlasem a ne přespřiliš nahlas.

Většina mateřských škol pořádá několik vystoupení během školního roku. Vystoupení mohou být na různá témata př. vánoční vystoupení, velikonoční, vystoupení ke Dni matek, vítání občánků atd. Tyto „besídky“ vyžadují značné úsilí jak od učitelek, tak od dětí a není jednoduché vystoupení nacvičit, pokud děti nejsou dostatečně motivovány. Proto je důležité zapojit do vystoupení pohyb, hudební nástroje, básničky i různé kostýmy, aby to především děti bavilo, protože rodiče se jdou podívat především na své děti a ne na paní učitelky. Z vystoupení by děti rozhodně neměly mít strach, neměly by se kvůli vystoupení stresovat! Ale samozřejmě se to stát může – pokud dítě odmítne na veřejnosti vystoupit, měly by mu učitelky vyjít vstříc a rozhodně ho nenutit! Je i možné, že si poslechne první písničku, ostych ho přejde a přidá se k ostatním dětem. Hudební činnost v mateřské škole by se neměla zaobírat pouze jako příprava na vystoupení, ale měla by být součástí jiných činností a především naprosto přirozená.

7 VLIV POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ NA HODNOTOVOU ORIENTACI DĚTÍ

7.1 Rodina

Rodina je pro dítě to nejdůležitější. Ovlivňuje jej ve všech směrech. Dítěti by měla poskytovat lásku, porozumění, pocit bezpečí, ale měla by jej i něco naučit. Nás především zajímá, jak se rodiče v dnešním světě věnují dítěti po hudební stránce. Není nutné, aby rodiče zpívali jako profesionálové, či aby hráli na hudební nástroj (ale samozřejmě, že tím je to lepší), ale aby dětem pouštěli vhodné písničky, zpívali s nimi, zatancovali si, pořídili nějaké hudební hračky apod.

Některé maminky zpívají dětem již v těhotenství nebo od narození, což je správné, neboť se dítěti samovolně rozvíjí řeč i sluch. Pokud dítěti každý den zazpíváme písničku či přečteme pohádku, bude mít mnohem větší slovní zásobu než dítě, kterému maminky nečtou nebo nezpívají vůbec. Hudební hračky jsou zase vhodné pro rozvoj jemné a hrubé motoriky, zároveň se děti naučí s nástroji pracovat, udržovat rytmus, tempo, ale především je práce s nimi baví.

Abych zjistila, jak se rodiče věnují svým dětem po hudební stránce, vypracovala jsem dotazník, který rodiče anonymně vyplnili.

Dotazník se týká jak poslechových činností, tak hudební výchovy obecně. V dnešní době děti stále více ovlivňují média, proto jsem se zajímala i o tuto problematiku.

Předpoklady:

H1 – Předpokládám, že téměř všichni rodiče s dětmi poslouchají doma hudbu.

H2 – Nepředpokládám, že by všechny děti hrály doma hry na počítači.

7. 2 Dotazník

1. MŠ navštěvuje můj/má

- syn
- dcera

2. Je mu/jí

- 3 roky
- 4 roky
- 5 let
- 6 let

3. MŠ navštěvuje od

- 3 let
- 4 let
- 5 let

4. Posloucháte s dětmi doma hudbu?

- ano
- ne
- trochu
- výjimečně

5. Pokud ano, jakou nejčastěji? (Uveďte název CD, kazety nebo jiného nosiče a uveďte prosím pořadí.)

-
-
-
-

6. Má dítě zvláště v oblibě nějakou nahrávku? Kterou?

-
-
-

7. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hudební skupinu, zpěváka nebo zpěvačku?

- ano
- ne

8. Pokud ano, kterou/kterého? Prosím, napište, může jich být víc.

-
-
-

9. Hrajete na nějaký hudební nástroj?

- ano
- ne

10. Pokud ano, na který?

- klavír
- kytara
- basová kytara
- flétna (zobcová, příčná)
- trubka
- klarinet
- housle
- violoncello
- bicí
- jiný nástroj

11. Chtělo by Vaše dítě hrát na nějaký hudební nástroj?

- ano
- ne

12. Pokud ano, na který?

- klavír
- kytaru
- flétnu
- trubku
- housle
- jiný nástroj

13. Umožníte dětem hru na hudební nástroj? (Přihlásíte ho do ZUŠ nebo do DDM?)

- ano
- ne
- možná
- ještě nevím
- zatím jsem o tom nepřemýšlel/a

14. Má Vaše dítě nějaké hudební hračky? (klávesy, zvonkohru, bicí nástroje – bubínek, triangl, dřívka/zobcovou flétnu...)

- ano
- ne

15. Pokud ano, jaké? Prosím vypište.

-
-
-
-

16. Zpíváte si doma s dětmi?

- ano
- ne
- trochu
- výjimečně (pouze na Vánoce)

17. Zpívá Vaše dítě rádo?

- ano
- ne
- jak kdy

18. Věnujete se s dětmi některé z těchto činností? Výtvarné, dramatické, pohybové...

- ano
- ne

19. Pokud ano, jaké?

- výtvarné
- pohybové
- dramatické
- jiné

20. Navštěvujete s dětmi nějaké dětské hudební, divadelní nebo filmové představení?

- ano
- ne
- občas
- výjimečně

21. Sleduje Vaše dítě dětské pořady v televizi?

- ano
- ne

22. Hraje Vaše dítě hry na počítači?

- ano
- ne
- občas
- výjimečně

23. Kolik minut/hodin denně stráví Vaše dítě u televize nebo u počítače?

- 15 minut
- 30 minut
- 45 minut
- 1 hodinu
- 2 hodiny
- 3 hodiny
- více

8 SEZNAM POSLECHOVÝCH SKLADEB

Artur Honegger – Pacific 231
Leopold Mozart – Dětská symfonie
Camille Sain Sæens – Karneval zvířat
Georges Bizet – Dětské hry
Johann Sebastian Bach – Umění fugy
Joseph Haydn – Koncert pro trubku a orchestr
Franz Schubert – Klavírní kvintet A dur
Josef Suk – Serenáda Es dur pro smyčcový orchestr
Antonín Dvořák – Slovanský tanec č. 8
Frederyk Chopin – Polonéza A dur
Frederyk Chopin – Polonéza As dur
Johann Sebastian Bach – Braniborský koncert č. 3
Antonio Vivaldi – Čtvero ročních období – Jaro
Antonio Vivaldi – Čtvero ročních období – Léto
Antonio Vivaldi – Čtvero ročních období – Podzim
Antonio Vivaldi – Čtvero ročních období – Zima
Ludwig van Beethoven – symfonie č. 5 Osudová – 1. věta
Bedřich Smetana – cyklus symfonických básní Má vlast – Vltava
Ludwig van Beethoven – symfonie č. 9
Antonín Dvořák – Slovanský tanec č. 10
Bedřich Smetana – opera Libuše – fanfáry z opery
Wolfgang Amadeus Mozart – Malá noční hudba
Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero
Petr Iljič Čajkovskij – Ruský tanec a pochod
Petr Iljič Čajkovskij – Louskáček
Antonín Dvořák – 9. symfonie Z Nového světa – 1. věta
Bohuslav Martinů – Otvírání studánek
Claudie Debussy – Moonlight
Béla Bartók – Koncert pro orchestr
Jaroslav Ježek – Bugatti step
Wolfgang Amadeus Mozart – Kouzelná flétna, Figarova svatba

Johann Sebastian Bach – Mše h moll
Georg Fridrich Handel – Vodní hudba
Adam Michna z Otradovic – Loutna česká, Vánoční písně
Wolfgang Amadeus Mozart – Requiem
Wolfgang Amadeus Mozart – Jupiterská symfonie
Robert Schumann – Snění
Ludwing van Beethoven – Sonáta Měsíční svit
Richard Wagner – Tristan a Isolda, Bludný Holand'an
Franz Schubert – Ave Maria, Pstruh
Frederyk Chopin – Preludium
Felix Mendelssohn-Bartholdy – Sen noci svatojánské, Hebridy
Felix Mndelssohn Bartholdy – Italská symfonie
Hector Berlioz – Fantastická symfonie
Carl Maria von Weber – Čarostřelec
Giuseppe Verdi – Nabucco
Georges Bizet – Carmen
Antonín Dvořák – Rusalka, Moravské dvojzpěvy

9 PRAKTICKÁ ČÁST - VYUŽITÍ VÁŽNÉ HUDBY V MATEŘSKÉ ŠKOLE A VHODNÉ ČINNOSTI

9. 1 Lidová píseň – Červený šátečku

Červený šátečku kolem se toč,
kolem se toč, kolem se toč.
Má milá se hněvá, já nevím proč,
já nevím proč, já nevím proč.
Tra la la la la la la, červená fiala,
Tra la la la la la la, fialenka.

Když jsem si v potoce ruce myla,
ruce myla, ruce myla,
šátek jsem do vody upustila,
upustila, upustila.
Tra la la la la la la červená fiala,
Tra la la la la la la fialenka.

9. 1. 1 Práce s hlasem

Píseň Červený šátečku si myslím, že zná každý. Pokud tuto píseň děti nebudou znát, naučíme se ji spolu. Dětem nejprve písničku zazpívám, hezky nahlas, aby všechny slyšely. Nejprve si mohou zkusit pouze melodii. Postupně se naučíme jednu sloku, pokud ji děti zvládnou, přidáme druhou. Písničku už známe, tak si s ní pohrajeme a procvičíme si hlas.

Zazpíváme si jenom melodii písničky na slabiku – na

Děti mohou vymýšlet, jak bychom si ještě písničku mohli zazpívat – na jaké slabiky nebo jako zvířátka – př. ko ko ko

Písničku si zazpíváme nahlas a naopak potichu. Vesele a smutně. Pomalu a rychle.

9. 1. 2 Pohyb

Ke zpěvu si přidáme tleskání rukama – nejjednodušší doprovod. Dětem by tleskání nemělo dělat problémy. Ale můžeme ztížit tleskáním na druhou dobu. K tleskání přidáme pleskání o stehna. Při první sloce budeme tleskat rukama, při druhé pleskat do stehen. Abychom si to ztížili, budeme střídat tleskání a pleskání. Na první tři doby budeme tleskat, na další tři pleskat. To je hodně těžké – malé děti budou jen tleskat nebo pleskat – hra na tělo.

Aby děti při činnosti pouze neseděly, zatančíme si. Děti udělají kruh, chytí se za ruce.

Červený šátečku kolem se toč, - budeme houpat rukama dopředu a dozadu
kolem se toč, kolem se toč. – točíme se na místě
Má milá se hněvá, já nevím proč, - houpeme rukama dopředu a dozadu
já nevím proč, já nevím proč. – točíme se na místě
Tra la la la la la la, červená fiala, - chodíme dokola
Tra la la la la la la, fialenka. – chodíme dokola

Když jsem si v potoce ruce myla, - děláme, jako že si myjeme ruce
ruce myla, ruce myla, - děláme, jako že si myjeme ruce
šátek jsem do vody upustila, - upustíme šátek
upustila, upustila. – upustíme šátek
Tra la la la la la la červená fiala, - pleskáme do stehen
Tra la la la la la la fialenka. – pleskáme do stehen

9. 1. 3 Dramatická činnost

Pomůcky: červené šátky, fialky vystříhané z barevného papíru, modrý hadr - potok

Po herně rozházíme fialky, každý chlapec dostane červený šátek. Rozdělíme se na kluky a holky. Každý chlapec si vybere svou milou. Kluci dostanou šátky a budou zpívat pouze první sloku. Děvčátka budou zpívat sloku druhou, budou sedět smutně u potoka.

Kluci zpívají první sloku a přitom dělají, že trhají fialky. Děvčátka sedí u potoka. Kluci jdou směrem ke svému děvčeti, mají v ruce šátek a nesou jí fialky. Sednou si ke svému děvčeti, dají jí kytičku – holky zazpívají, jak to bylo se šátečkem a kluci dají šáteček své milé, která má velikou radost, že se šáteček našel.

9. 1. 4 Výtvarné činnosti

- výroba fialek – z barevného papíru vystříhat kytičky, nebo z krepového papíru lepení kytiček

pomůcky:

- čtvrtky, barevné papíry, nůžky, fialový a zelený krepový papír, lepidlo, šablony kytiček

Postup:

- menší děti si mohou kytičku obkreslit podle šablony a poté vystříhnout – učitelka samozřejmě může pomoci
 - větší děti si nakreslí kytičku samy a vystříhnou
- fialový a zelený krepový papír natrháme na kousky a postupně na čtvrtku lepíme tak, aby nám vznikly fialky

Šátky bychom mohli využít i při ranním cvičení.

9. 1. 5 Děti se naučí

- ti, co ji neznají se naučí jednu z nejznámějších lidových písní
- práce s hlasem – naučí se s ním správně pracovat – bez křičení
- cit pro rytmus, udržení správného rytmu
- procvičení mluvidel
- procvičení jemné, hrubé motoriky
- reakce na signál
- orientace v prostoru
- správné zacházení s nůžkami

9. 2 Umělá píseň – Probud'te se, zvířátka

9. 2. 1 Dramatická činnost

Pomůcky:

masky zvířátek – kozel, kohout, kočka, klobouky, staré košile, karty, stůl, židle, zelené hadry – představující les

Tuto písničku bych využila především k dramatické činnosti. S dětmi bychom si mohli přečíst pohádku O zvířátkách a loupežnících a mohli bychom si ji zahrát. Děti by si rozdělily role – kohout, kočka, kozel, loupežníci – může jich být víc, děti, které nemají roli se mohou posadit, nebo mohou představovat les. Pohádku si můžeme zahrát víckrát, nebo ji můžeme opakovat následující den. Učitelka bude mít roli vypravěče.

Dříve, než se pustíme do hraní pohádky, naučíme se písničku, kterou bychom mohli zazpívat na úvod a závěr pohádky.

Probud'te se zvířátka

Probud'te se zvířátka, sluníčko už svítí,

jaro už nám rozkvetlo v devatero kvítí.

Jaro se nám vrátilo, všechno kolem kvete,

dobré ráno kytičky, dobré ráno světe.

Děti si opět písničku naposlouchají a pomalu se ji naučí.

9. 2. 2 Pohybové činnosti

Píseň Probud'te se, zvířátka by se hodila i po ranním cvičení – při relaxaci.

9. 2. 3 Klidové činnosti

Učitelka může touto písničkou budit děti po odpočinku, nebo se mohou touto písničkou s dětmi vítat při zahájení řízené činnosti – rituál. Akorát bychom slovo zvířátka nahradili slovem děťátka nebo názvem jejich třídy.

9. 2. 4 Výtvarné činnosti

- výroba masek, kresba oblíbeného zvířátka

9. 2. 5 Děti se naučí

- novou písničku, pokud ji neznají
- vžít se do role

9. 3 Poslech reprodukováných skladeb - Symfonická skladba Arthur Honegger - Pacifik 231

9. 3. 1 Pohybová činnost

Skladba Pacifik 231 od Artura Honeggera by se hodila k pohybovým činnostem – především k rannímu rozehrání.

Děti by si stouply, aby měly kolem sebe dostatek místa. Skladba začíná těžkými pomalými údery – děti by chodily do rytmu těžkou dupavou chůzí. Postupně se tempo zrychluje, podle toho by zrychlovaly i děti svou chůzi, která postupně přejde do běhu.

Skladbu budeme opakovat znovu od začátku.

Dlouhé, hluboké tóny mohou představovat chůzi medvěda, později vyšší tóny mohou představovat běhající ptáčky.

9. 3. 2 Pohybové hry

Skladba Pacific 231 by se mohla dobře využít např. při hře „Na vláček“.

Děti by udělaly zástup (vláček), a jezdily by do rytmu – zpomalování a zrychlování. Můžou při tom houkat, vydávat zvuk jako mašinka a samozřejmě mašinka může měnit směr. Dětem to můžeme ztížit pomocí překážek.

Můžeme mít i více vláčeků, ale nesmí do sebe narazit!

9. 3. 3 Zapojení fantazie

Skladba Pacifik 231 by se mohla využít i k vyjádření představ nebo snů. Děti by si lehly na koberec, zavřely by oči. Učitelka dětem pustí skladbu. Děti si budou představovat, o čem dotyčná skladba je.

Skladbu pustíme nejdéle na 3 minuty. Až skladbu vypneme, posadíme se s dětmi do kruhu a děti budou povídat, o čem si myslí, že skladba byla.

Můžeme si to i pantomimou předvádět.

9. 3. 4 Výtvarná činnost - Muzikoterapie

Pomůcky:

- papíry, voskové pastely

Vysvětlíme jim, co budou dělat. Budou pozorně poslouchat hudbu a podle toho co slyší, budou kreslit, co je napadne.

9. 3. 5 Děti se naučí

- vnímat kouzlo vážné hudby
- soustředěně poslouchat
- navázat na skladbu hrou
- reagovat na změnu rytmu, melodie
- rozvíjet fantazii, představy
- správné držení psacího náčiní
- procvičení jemné hrubé motoriky

9. 4 Symfonická báseň - Bedřich Smetana - Vltava

9. 4. 1 Ranní cvičení

Skladbu Vltava od Bedřicha Smetany jde krásně využít po pohybové stránce. S dětmi ji můžeme využít při ranním cvičení. Skladba začíná potichu a lehounce. S dětmi si můžeme představit, že jsme kapičky vody – znázorníme hrou na tělo – kmitáním prstů, ťukáním jednotlivých prstů o palec, chůzí. Jak se skladba rozvíjí, tak se rozvíjíme i my – zvětšujeme se, nekmitáme pouze prsty, ale máváme celýma rukama, běháme. Je z nás deštík, potok a nakonec velká řeka. Každý může dělat pohyby, které se mu líbí, protože každý vnímá hudbu jinak.

9. 4. 2 Hudební pohybová hra

Tato hra se podobá hře „Na Věneček“, s tím rozdílem, že děti nebudou představovat květiny, ale kapičky vody a kapičky vody nemluví. Postupně nám z kapiček vody vznikne deštík, potůček, řeka a až budou všechny děti spojené, staneme se mořem. Děti se rozprostřou po herně a sednou si na bobek. Jedno dítě (kapička) bude chodit po herně a koho pohladí ten se ho chytne za ruku a budou chodit spolu. Až budou všechny kapičky osvobozené, uděláme kruh. Velmi dobré by bylo, kdyby nám kruh vyšel na hlavní téma skladby. Při hlavním tématu skladby by děti mohly chodit po kruhu, houpat rukama a točit se.

9. 4. 3 Hra „Na kapelu“

Když si poslechneme Vltavu, slyšíme spoustu hudebních nástrojů – celý symfonický orchestr. S dětmi bychom si při této skladbě mohly také zahrát na kapelu nebo-li symfonický orchestr. Dětem pustíme skladbu a děti budou poznávat, jaké hudební nástroje právě hrají. Na které nástroje neprijdou, ty jim představíme – př. – lesní roh, klarinet, violoncello, pikola atd. a ukážeme si, jak se na který nástroj hraje. Poté se rozdělíme na skupinky – jedna skupinka budou flétnisti, další houslisti, trubači a

violoncellisté, dirigenta bude představovat učitelka, poté se budou moci střídat děti. Děti budou poslouchat a až přijde na řadu jejich nástroj, budou hrát.

9. 4. 4 Muzikoterapie

Dětem bychom skladbu představili. Řekli bychom jim, že se jmenuje Vltava, že je to jedna z největších řek v naší republice a že pan Smetana o ní složil tuto krásnou skladbu. A jak rostou děti nebo zvířátka, tak roste i tato naše řeka – a o tom skladba Vltava je.

Dětem rozdáme papíry a barevné křídly (různé odstíny modré). Děti budou soustředěně poslouchat skladbičku a tak jak skladbu uslyší, tak ji namalují.

Učitelka do toho nebude zasahovat.

9. 4. 5 Děti se naučí

- vžít se do role
- nové poznatky o hudebních nástrojích
- cit pro rytmus, dodržování rytmu
- procvičení jemné, hrubé motoriky
- soustředěně poslouchat

9. 5 Symfonická skladba - Camille Saints-Säens – Karneval zvířat – 1. část

9. 5. 1 Využití smyslů

Dětem budeme pouštět ukázky jednotlivých melodií skladby a na dětech bude, přiřadit ke každé melodii zvíře, které by mohlo danou melodii charakterizovat. Je možné, že se v některých případech shodnou s původními zvířaty, o kterých skladba je.

9. 5. 2 Dramatická činnost

Pantomima

Karneval zvířat je rozdělen na více částí – podle určitého zvířete. Proto bychom si s dětmi tyto zvířata pantomimicky předvedli.

Skladba začíná řevem lva, pokračuje zobáním slepic, během koní, válejícím se psem, chůzí slona, skákajícím klokanem a končí plavajícími delfíny.

9. 5. 3 Paměťová hra

Poté by učitelka dětem na přeskáčku pouštěla ukázky jednotlivých zvířat a na dětech by bylo poznat, která melodie patří k jakému zvířeti.

9. 5. 4 Výtvarná činnost

- výroba zvířete, kterým bychom chtěli být

Pomůcky:

- čtvrtky, vlna – různé barvy, lepidlo, pastelky

Postup:

- vlnu si nastříháme na menší kousky, čtvrtku potřeme lepidlem tam, kde chceme zvířátko mít a přilepíme vlnu – bude představovat srst zvířete, zbytek těla dokreslíme pastelkami

9. 5. 5 Děti se naučí

- procvičit smysly
- zapojit fantazii a představivost
- pantomimu – zapojit své tělo beze slov
- procvičit paměť
- pracovat s vlnou
- správné zacházení s nůžkami

9. 6 Opera Antonín Dvořák – Rusalka – Árie o měsíčku a muzikálová verze Rusalky – skladba Čury mury fuk

9. 6. 1 Pohybová činnost

Tato árie se krásně hodí pro cvičení jógy. Protože je lehounká, romantická a velmi příjemně se poslouchá.

9. 6. 2 Relaxace

Ideální je tato árie i při relaxaci po ranní rozcvičce. Děti si lehnou, zavrou oči a relaxují.

9. 6. 3 Porovnávání

Děti si udělají pohodlí – mohou si sednout nebo lehnout, záleží pouze na nich. S dětmi bychom si nejprve poslechli úryvek Árie o měsíčku a poté muzikálovou verzi skladby Čury mury fuk, kterou zpívá Ježibaba.

S dětmi si poté budeme povídat o tom, jak se při skladbě cítili – jestli dobře nebo špatně, o čem si myslí, že jednotlivé árie byly.

9. 6. 4 Tanec

S dětmi si vymyslíme k písničkám vhodný tanec. Při árii o měsíčku mohou tančit jako víly a při skladbě Čury mury fuk jako ježibaby. Chodit dupavou chůzí do rytmu, rukama dělat že čarujeme, chodit jako kočky, o kterých se ve skladbě zpívá.

9. 6. 5 Pohybová hra – „Na čarodějnicí“

Jedno dítě bude čarodějnice a bude ostatní děti proměňovat v hudební nástroje. Děti budou napodobovat hru na daný nástroj.

Čarodějnice čaruje slovním spojením – „Čury, mury, fuk

9. 6. 6 Děti se naučí

- správné držení těla
- zapojit fantazii, představy
- vyjádřit slovně své pocity
- vyjádření skladby pohybem
- reakce na signál
- procvičení jemné, hrubé motoriky

10 ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo nahlédnout do problematiky poslechové činnosti dětí v mateřských školách, naleznout metody práce s hudbou a obohatit tak proces vzdělávání se pomocí hudby.

Umělou píseň *Probudte se*, zvířátka lze propojit nejen s dramatickou činností, ale i s mnoha dalšími činnostmi, např. výtvarnou a pohybovou. Děti vlastně hrají pohádku, v níž dostanou určitou roli a masky, které si samy vyrobily. Vše zastřešuje text písně. Na skladbu A. Honeggera *Pacifik 231* lze pohybem reagovat na změnu tempa, děti si mohou představovat různá zvířátka, která by mohla tento pohyb vykonávat, od medvěda po ptáčky. Využijeme zde také dětskou fantazii, jaký dopravní prostředek hudba zobrazuje. Nabízí se tady i možnost výtvarného vyjádření. Druhou symfonickou báseň *Vltava* od B. Smetany díky své gradaci, kontrastu a přírodním motivům použijeme k rannímu cvičení, pohybové hře podobné věnečku a hře „Na kapelu“, v níž aktivizačně procvičíme hudební nástroje. Nesmíme opomenout výtvarnou činnost, ve které děti mohou kreslit řeku a její okolní přírodu. Při karnevalu zvířat C. Saint-Saënsa děti využívají smysly, jimi zvířata poznávají, kreslí a pomocí pantomimy hádají. Opera *Rusalka* A. Dvořáka se hodí ke cvičení jógy, k tanci víl a k pohybové hře „Na čarodějnici“.

Dalším cílem mé práce bylo zjistit, jak se rodiče věnují svým dětem po hudební stránce. Z výsledků vyplněných dotazníků jsem zjistila, že většina rodičů doma s dětmi poslouchá hudbu, zpívají s nimi a někdy navštíví i nějaké hudební představení. Také mě příjemně překvapilo, že i když rodiče nehrají na žádný hudební nástroj, dítě v tom budou plně podporovat, bude-li mít o hru na nástroj zájem. Na druhou stranu se děti až příliš věnují sledování dětských pořadů v televizi či hrám na počítači, a hudba tak zůstává v pozadí.

LITERATURA

STRNADOVÁ, K. , ZEZULA, J. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Naše vojsko, 1988.

ZEZULA, J. , JANOVSÁ, O. a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: SPN, 1987.

BURIÁNOVÁ, J. , JAKOUBKOVÁ, V. , NÁDVORNÍKOVÁ, H. a kol. *vedení mateřské školy*. Praha: RAABE, 1999.

RAKOVÁ, M. , ŠTÍPLOVÁ, L. , TICHÁ, A. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009.

TICHÁ, A. , RAKOVÁ, M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Praha: Portál, 2007.

JISTEL, P. , KOVÁŘÍK, V. , KOBRLE, V. *Hudba v mateřské škole*. Chomutov: ONV, 1969.

HOROVÁ, L. *Ve školce je bezva*. 1. vyd. Praha: Portál 2010.

PETRŽELA, Z. *Veselé písničky*. 1. vyd. Praha: Portál 2001.

KOLEKTIV AUTORŮ *Já, písnička I*. 1. vyd. Cheb: MUSIC, 1993.

KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem*. 1. vyd. Praha: Portál 1999.

KRČEK, J. *Malované písničky – zvířátka*. 1. vyd. Praha: Panorama 1989.

INTERNETOVÉ STRÁNKY

Přehled hudebních nástrojů. [online]. Dostupné z :

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hudebn%C3%AD_n%C3%A1stroje

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – dotazník

Příloha č. 2 – vyhodnocení dotazníků v grafech

PŘÍLOHA Č. 1

Dotazník

1. MŠ navštěvuje můj/má

- /syn
- dcera

2. Je mu/jí

- 3 roky
- 4 roky
- 5 let
- 6 let

3. MŠ navštěvuje od

- 3 let
- 4 let
- 5 let

4. Posloucháte s dětmi doma hudbu?

- ano
- ne
- trochu
- výjimečně

5. Pokud ano, jakou nejčastěji? (Uveďte název CD, kazety nebo jiného nosiče a prosím, uveďte pořadí.)

- dětské písničky: zpívané, říkadla
- o zvířátkách, říkadla, říkadla, říkadla
- a říkadla, říkadla, říkadla, říkadla
- a říkadla, říkadla, říkadla, říkadla
- dechovku (s dědou)

6. Má Vaše dítě zvláště v oblíbě nějakou nahrávku? Kterou?

- koledy - celoročně (používá se i v číselníku...)
- Michal David - Fair přátel stačí mít
-

7. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hudební skupinu, zpěváka nebo zpěvačku?

- ano
- ne

8. Pokud ano, kterou/kterého? Prosím, napište, může jich být víc.

-
-
-

9. Hrajete na nějaký hudební nástroj?

- ano
- ne (jin základy na klavír)

10. Pokud ano, na který?

- klavír
- kytara
- basová kytara
- flétna (zobcová, příčná)
- trubka
- klarinet
- housle
- violoncello
- bicí
- jiný nástroj

11. Chtělo by Vaše dítě hrát na nějaký hudební nástroj?

- ano
- ne

12. Pokud ano, na který?

- klavír
- kytaru
- flétnu
- trubku
- housle
- jiný nástroj

zatím nemá vyhraněný zájem
o konkrétní nástroj

13. Umožníte dětem hru na hudební nástroj? (Přihlásíte ho do ZUŠ nebo do DDM?)

- ano
- ne
- možná
- ještě nevím
- zatím jsem o tom nepřemýšlel/a

14. Má Vaše dítě nějaké hudební hračky? (klávesy, zvonkohru, bicí nástroje – bubínek, triangel, dřívka/zobcovou flétnu...)

- ano
- ne

15. Pokud ano, jaké? Prosím vypište.

- zobcová flétna, klávesy, fukací harmonika*
- bubínek, triangel, tamburína, kastarčety,*
- rumba koule*
-

16. Zpíváte si doma s dětmi?

- ano
- ne
- trochu
- výjimečně (pouze na Vánoce)

17. Zpívá Vaše dítě rádo?

- ano
- ne
- jak kdy

18. Věnujete se s dětmi některé z těchto činností? Výtvarné, dramatické, pohybové...

- ano
- ne

19. Pokud ano, jaké?

- výtvarné
- pohybové
- dramatické
- jiné

20. Navštěvujete s dětmi nějaké dětské hudební, divadelní nebo filmové představení?

- ano
- ne
- občas
- výjimečně

21. Sleduje Vaše dítě dětské pořady v televizi?

- ano
- ne

22. Hraje Vaše dítě hry na počítači?

- ano
- ne
- občas
- výjimečně

23. Kolik minut/hodin denně stráví Vaše dítě u televize nebo u počítače?

- 15 minut
- 30 minut
- 45 minut
- 1 hodinu
- 2 hodiny
- 3 hodiny
- více

PŘÍLOHA Č. 2

DOTAZNÍK – RODIČE, KTERÍ MAJÍ DÍTĚ V MŠ

vyhodnocení - grafy

Počet rozdaných dotazníků	30
Počet odevzdaných dotazníků	20
Počet neodevzdaných dotazníků	10

